

Prof. dr hab. Zbigniew Makiela
Uniwersytet Jagielloński

Kraków, 2018-11-06

RECENZJA

**Pracy doktorskiej p. płk. Mgr inż. Krzysztof Radwan,
pt. „KONCEPCJA SYSTEMU ZARZĄDZANIA
KOMPONENTEM SIŁ ZBROJNYCH
W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH”**

Napisanej po kierunku:

prof. nadzw. dr hab. Włodzimierz Sroka

prof. nadzw. dr hab. Marek Walancik

przedkładana Radzie Wydziału Nauk Stosowanych Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej

1. Uzasadnienie podjętego problemu badawczego

Istotnym argumentem motywacji eksploracji naukowej autora niniejszej pracy jest próba przedstawienia koncepcji systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych w kontekście percepcji współczesnych zagrożeń niemilitarnych, zmian w strukturze organizacyjnej sił zbrojnych, w strukturze administracji rządowej, w samorządowej, w unormowaniach prawnych jak i w praktykach zarządzania kryzysowego.

Tematyka badań obejmuje złożoną problematykę zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych. Zatem wymaga interdyscyplinarnego ujęcia naukowego, wykorzystania dorobku nauk o zarządzaniu, nauk o bezpieczeństwie, i o zarządzaniu kryzysowym. Współcześnie zagadnienie to należy rozumieć, jako zarządzanie, które jest realizowane przez administrację publiczną i obywateli wobec współczesnych zagrożeń naszego środowiska, głównie naturalnego, technicznego czy społecznego. W powyższym zakresie konieczne stało się wykorzystanie systemowego i interdyscyplinarnego ujęcia podejmowanego problemu naukowego.

Głównym problemem naukowym rozprawy są zagadnienia dotyczące opisanego obszaru badawczego. Mieszczą się one w zarysowanym wyżej kontekście. Podejmowane dotąd badania tej problematyki są słabo rozpoznane w literaturze przedmiotu. Jeśli odnajdujemy takie próby, to są wycinkowe i nie uwzględniają dominujących obecnie standardów wiedzy w tym zakresie. Formułowane są na podstawie odbiegających od obowiązujących zasad koncepcji badawczych, co upoważnia do stwierdzenia, że konieczne jest uporządkowanie teorii i podjęcie próby nowej syntezy dotychczasowych dokonań. Problem pogłębia niedostatek badań empirycznych, w których daje się zauważyć szczególnie brak praktycznych rekomendacji i zaleceń.

Podjęcie oceny funkcjonowania zintegrowanych systemów zarządzania komponentem sił zbrojnych w takim jak to wskazano wcześniej ujęciu i kontekście eksponującym doskonalenie zarządzania całym podmiotem, a także z umiejscowieniem tej problematyki w obszarze nauk o zarządzaniu, uznać należy za trafne i poprawne merytorycznie. Pozwala to uznać podjęty w rozprawie problem badawczy za istotny zarówno pod względem teoretycznym jak i poznawczym. Posiada on ponadto istotny walor praktyczny.

Powyższe zagadnienie stały się przedmiotem badań i posłużyły, jako podstawa sformułowania celu dociekań naukowych recenzowanej rozprawy.

W tym świetle powyższego wybór problematyki rozprawy uznać należy za trafny zarówno z punktu widzenia naukowego jak i praktycznego.

2. Cel i hipotezy pracy

Podstawowe zamierzenie badawcze Autora rozprawy, na str. 7, sprowadza do określenia **głównego celu pracy**. Określa go jako „opracowanie koncepcji systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych wynikających ze współczesnych zagrożeń niemilitarnych. W koncepcji systemu położony zostanie nacisk na przedstawienie jego elementów i relacji między nimi. System zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych jest determinantą realizacji tego procesu w praktyce”.¹⁾

W ujęciu analitycznym główny cel określa podstawowe zadania badawcze pracy. Jest spójny z jej tytułem, a odniesiony do struktury pracy upoważnia do stwierdzenia, że identyfikuje się tu pełną zgodność między tym aspektami oceny rozprawy.

Dla realizacji tak określonego celu głównego, posłużyły, skonkretyzowane przez Autora rozprawy, następujące cele cząstkowe:

1. charakterystyka własności systemu zarządzania i przedstawienie skutków jego funkcjonowania w organizacji,
2. ujęcie komponentu sił zbrojnych jako jednostki organizacyjnej – składnika struktury organizacyjnej,
3. charakterystyka współczesnych zagrożeń niemilitarnych,
4. diagnoza elementów zarządzania kryzysowego i relacji między nimi w latach 1990–2015,
5. określenie systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych,
6. ustalenie aspektów: funkcjonalnego, czynnościowego, strukturalnego i instrumentalnego systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych dla rozwiązywania sytuacji kryzysowych w województwie śląskim,
7. przedstawienie zasad i rekomendacji, co do funkcjonowania i doskonalenia koncepcji systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych w województwie śląskim do praktycznego wykorzystania.

Sformułowane powyżej cele badawcze stały się podstawą do przedstawienia hipotezy głównej: „Opracowanie koncepcji systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych poprzez ustalenie funkcji, procedur, jednostek organizacyjnych i instrumentów zarządzania poprawi skuteczność rozwiązywania współczesnych zagrożeń niemilitarnych”.²⁾

Hipotezy cząstkowe:

H1. Skuteczne zarządzanie komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych związanych z występowaniem współczesnych zagrożeń niemilitarnych wymaga opracowania koncepcji systemu zarządzania.

H2. W zarządzaniu kryzysowym identyfikuje się tylko pewne elementy systemu zarządzania, co utrudnia rozwiązywanie współczesnych zagrożeń niemilitarnych.

H3. System zarządzania komponentem sił zbrojnych wykorzystywany w sytuacjach kryzysowych wypełnia merytoryczne i metodologiczne wymagania wynikające z obecnego stanu wiedzy w zakresie nauk o zarządzaniu.

H4. Imperatywem właściwego reagowania na współczesne zagrożenia niemilitarne komponentu sił zbrojnych jest opracowanie i funkcjonowanie systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych wykorzystywanego w sytuacjach kryzysowych.

H5. Analiza i ocena przypadków funkcjonowania systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych identyfikowanych w Polsce do 2015 r. jest źródłem informacji o strukturze systemu i jego funkcjonowaniu.

Przyjęty w pracy, a przedstawiony powyżej cel główny, konkretyzowany w postaci celów szczegółowych, uznać należy za istotny z punktu widzenia tematu dysertacji. Wynikające z niego hipotezy, są ważne zarówno z punktu widzenia teoretycznego jak i praktycznego. Wszystkie tworzą odpowiednią, podstawę teoretyczno-empiryczną dla rozwiązania przyjętego problemu badawczego.

Rozprawa, w konsekwencji sprowadzona została do dwóch zasadniczych nurtów. Pierwszy składa się na studium teoretyczno-metodyczne, a drugi ma charakter badań praktycznych sprowadzonych najpierw do analizy a następnie oceny funkcjonowania zintegrowanych systemów zarządzania i zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych. Wyniki oceny obu systemów są podstawą doskonalenia zarządzania.

3. Układ rozprawy

Rozprawa rozpoczyna się od wstępu zawierającego uzasadnienie wyboru tematu rozprawy i określa jej cel. Sformułowane zostały hipotezy badawcze, zakończenie, bibliografia, wykaz 10 tabel, 24 rysunków i 2 załączników. W spisie bibliografii wymieniono 231 pozycji literatury, w tym 9 pozycji anglojęzycznych. 20 artykułów naukowych, w tym 2 anglojęzyczne i 34 akty prawne.

Zasadnicza część pracy składa się z sześciu rozdziałów.

Rozdział pierwszy „Ogólna analiza systemu zarządzania” obejmuje studia literaturowe w obszarze pojęciowym i ogólnej teorii systemów organizacji, organizację, jako system zarządzania i jego struktury oraz charakterystykę procesów zarządczych w funkcjonowaniu systemu zarządzania. W rozdziale pierwszym Autor szczególne miejsce poświęca systemowi zarządzania i jego strukturze, które charakteryzowane są za pomocą pięciu aspektów – celu, podmiotu, struktury, funkcji i instrumentów.

Treść rozdziału rozpoczyna krótkie wprowadzenie wskazujące na drugą hipotezę szczegółową, którą Autor potwierdza z powodzeniem.

W naukach (o zarządzaniu, o bezpieczeństwie czy obronności) podejmujących problematykę badania organizacji, jaką są siły zbrojne, można wyodrębnić względnie samodzielne systemy wojskowe. Następnie można sprowadzić je do dwóch głównych typów: systemów materialnych i systemów funkcjonalnych.

Oceniając zawartość merytoryczną I rozdziału, można stwierdzić, że prowadzone przez Autora rozważania koncentrują się głównie na analizie systemu zarządzania. Analiza podejmowanych obszarów merytorycznych wskazuje, że będące treścią tej części pracy zagadnienia skoncentrowane zostały na teorii systemów, organizacji jako systemu, struktury systemu zarządzania i charakterystyki systemów zarządczych.

Należy podkreślić, że systemowe podejście do analizy organizacji, wymusza traktowanie jej jako zwartej struktury posiadającej różnorodne wejścia oraz wyjścia. Wewnątrz tej struktury znajdują się mniejsze elementy (podsystemy) umożliwiające przetwarzanie wejść w wyjścia zgodnie z celami systemu. Najważniejszymi elementami organizacji są: podsystem regulacji (zarządzania) oraz podsystem wykonawczy. Jak wskazuje J. Regulski „Podsystem regulacji składa się z następujących elementów: struktury organizacyjnej, wyznawanych wartości, celów i zadań, podsystemu zarządzania”.

Literatura z zakresu nauk o zarządzaniu i nauk pokrewnych, zawiera wielozakresową, obszerną, wszechstronną analizę problematyki regulacji. Wyróżnia się trzy podstawowe jej

metody: wyrównywanie odchyleń, kompensację zaburzeń, eliminację zaburzeń. Autor w rozdziale pierwszym podjął próbę realizacji i analizę systemu zarządzania, procesów zarządczych w funkcjonowaniu systemu zarządzania, adaptując funkcje zarządzania do sytuacji kryzysowych.

Rozdział drugi „Interdyscyplinarne ujęcie zarządzania kryzysowego” poświęcony jest identyfikacji problemu, tj. istocie i znaczeniu bezpieczeństwa, klasyfikacji współczesnych zagrożeń, zarządzaniu strategicznemu bezpieczeństwem, systemowi zarządzania kryzysowego i zasadom zarządzania kryzysowego. Prowadzone badania miały na celu dokonanie identyfikacji oraz analizę stosowanych rozwiązań w obszarze zarządzania kryzysowego w kontekście współczesnych zagrożeń z użyciem komponentu sił zbrojnych w Polsce i na świecie.

W rozdziale dokonano klasyfikacji współczesnych zagrożeń, wyróżniono cztery poziomy zarządzania, centralny, wojewódzki, powiatowy i gminny, przedstawiono zakres kompetencyjny. Na poziomie centralnym funkcjonują ministrowie kierujący działaniami administracji rządowej (równorzędni), centralne organy administracji rządowej nadzorowane są przez Prezesa Rady Ministrów oraz centralne organy administracji rządowej podległe poszczególnym ministrom. Na poziomie wojewódzkim funkcjonują wojewodowie, marszałkowie województwa, terenowe organy administracji zespolonej oraz terenowe organy administracji niezespolonej. Na poziomie powiatowym funkcjonują starostowie (prezydenci miast), terenowe organy administracji zespolonej oraz kierownicy powiatowych jednostek organizacyjnych. Natomiast na poziomie gminnym funkcjonują wójtowie (burmistrzowie) oraz kierownicy komunalnych jednostek organizacyjnych.

Opisano i zdefiniowano system zarządzania kryzysowego i system kierowania bezpieczeństwem narodowym, które są we właściwej ustawie. Podsumowaniem rozdziału są zasady zarządzania kryzysowego.

Przedstawiona problematyka zarządzania kryzysowego posiada wymiar edukacyjny. Ta części pracy wg recenzenta, ma potwierdzić cel pierwszy i hipotezę drugą. **Nasuwa się wiele uwag, ale najistotniejsza to sugestia o prowadzonych badaniach, s.9 „Prowadzone badania miały na celu dokonanie identyfikacji oraz analizę stosowanych rozwiązań w obszarze zarządzania kryzysowego w kontekście współczesnych zagrożeń z użyciem komponentu sił zbrojnych w Polsce i na świecie”. Analizując rozdział II trudno znaleźć informację o prowadzonych badaniach, metodologię badań, opis metody, itp.**

Jak wskazuje Autor, trzeci rozdział został poświęcony analizie takich zagadnień jak komponent sił zbrojnych, sytuacja kryzysowa w naukach o zarządzaniu. Rozdział stanowi charakterystykę Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego, jako części komponentu sił zbrojnych w Polsce.

Szczególny niepokój budzi teza o „sytuacji kryzysowej w naukach o zarządzaniu” s.9. Autor nie podejmuje wyjaśnienia postawionej tezy.

W rozdziale czwartym „Podstawy teoretyczno-metodologiczne zarządzania komponentem sił zbrojnych” przedstawiono założenia koncepcji systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych, zakładając projektowanie, jako teoretyczną podstawę opracowania systemu zarządzania oraz modelowanie, jako kluczowy proces w formułowaniu koncepcji projektu systemu zarządzania.

Odnosząc się do treści merytorycznej tego rozdziału rozprawy należy zauważyć, jasno określony cel i cele szczegółowe, hipotezy badawcze, i metody badawcze. Autor konkluduje, że w naukach o bezpieczeństwie pełny dostęp do empirii jest ograniczony lub w ogóle niemożliwy. W tej sytuacji zabiegiem metodycznym, podejmowanym przez badaczy bezpieczeństwa, jest zastępowanie działań militarnych i niemilitarnych modelami tworzącymi w naukach o bezpieczeństwie praktykę naukową. Metody modelowania, w tym modelowania systemów należy uznać za wiodące metody działania w dziedzinie nauk społecznych (w tym w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie).

Niestety, Autor nie wskazuje korzyści dla realizacji rozprawy, wynikające z zastosowania omawianych metod.

W dalszej części rozdziału, Autor omawia modelowanie jako kluczowy proces w formułowaniu koncepcji projektu systemu zarządzania. **Szczegółowo omawia definicje pojęcia modelu, powołując się na opracowania naukowe przełomu XX/XXI wieku, relatywnie odległe w czasie, i na nie najbardziej aktualne poglądy.**

Konkluduje, że „Tworzenie modelu systemu sił zbrojnych nie może sprowadzać się do odwzorowywania tylko wewnętrznych sprzężeń w danym państwie, lecz wymaga określenia sprzężeń z określonymi systemami potencjalnego przeciwnika i wynikającymi z tego faktu zagrożeniami (militarnymi i niemilitarnymi).

Formalny ilościowy opis wszystkich wyróżnionych sprzężeń prowadzi do formalnego modelu rozwoju sił zbrojnych, przy pomocy którego możliwe byłoby ilościowe badanie różnych wariantów rozwoju dla rozmaitych wariantów rozwoju społeczno-gospodarczego i naukowo-technicznego oraz różnych wariantów sytuacji politycznej. Problem ten należy

zaliczyć do klasy problemów złożonych tzw. słabo zrestrukturyzowanych, czyli problemów charakteryzujących się ogromną ilością istotnych czynników, pomiędzy którymi istnieją związki ilościowe, jak i jakościowe, przy czym dominują te ostatnie”.

Rozdział piąty „Analiza procesu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych w kontekście współczesnych zagrożeń niemilitarnych – charakterystyka wybranych case study” przedstawia badania jakościowe (analiza case study) dotyczące zarządzania sytuacją kryzysową na podstawie dotychczasowych doświadczeń wynikających z zagrożeń w województwie śląskim w latach 1990–2015.

W części *Zarządzanie komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych w latach 1945–1990* Autor rozprawy przytacza opis wydarzeń katastrof: kolejowej, lotniczej, samochodowej, pożaru rafinerii, zimy stulecia. Z tego wynika, że Autor nie prowadził badań jakościowych dotyczących zarządzania sytuacją kryzysową, co sugeruje na s. 9.

Stwierdza (s. 184), że opisane przykłady sytuacji kryzysowych wskazują na trzy aspekty omawianych zjawisk tego okresu:

- I. braku organizacji przy zwalczaniu tego typu tragedii,
- II. działania wojsk były utajnione i podlegały cenzurze,
- III. pojęcie „zarządzanie kryzysowe” funkcjonuje w polskim prawodawstwie praktycznie dopiero od momentu uchwalenia ustawy o klęskach żywiołowych.

Jak wynika z definicji organizacji:

- „organizacja” „jest ustrukturalizowanym, czyli uporządkowanym w pewien sposób systemem (całością) złożonym z czterech podstawowych elementów (podsystemów):

1. celów realizowanych przez organizację i wynikających stąd konkretnych zadań,
2. ludzi wraz z ich indywidualnymi i zbiorowymi dążeniami i wzorcami zachowania,
3. wyposażenia materialno-technicznego i technologicznego oraz określonych zasad posługiwania się nim,
4. formalnej struktury, czyli przyjętych zasad podziału zadań i odpowiedzialności za nie, władzy i związanej z nią odpowiedzialności oraz informacji.

Autor w żadnym zakresie nie odnosi się do wskazanych aspektów analizy, szczególnie problematyki związanej z organizacją w zwalczaniu tragedii.

W ostatnim rozdziale „Charakterystyka koncepcji systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych”, przedstawiono koncepcję systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych.

Obejmuje on:

1. funkcje systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych,
2. procedury zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych w kontekście współczesnych zagrożeń niemilitarnych,
3. strukturę systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych,
4. instrumenty zarządzania komponentem sił zbrojnych,
5. zasady wykorzystania systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych,
6. rekomendacje jego doskonalenia.

Koncepcja zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych obejmuje następujące elementy:

1. administracja publiczna,
2. komponent sił zbrojnych,
3. relacje zachodzące między komponentami.

Autor stwierdza, że w procesie tworzenia systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych, w sytuacjach kryzysowych, należy uwzględnić dotychczasowe doświadczenia i wypracowane wnioski, powstałe w czasie przeciwdziałania skutkom sytuacji kryzysowych.

W podsumowaniu rozdziału należało wprowadzić wnioski aplikacyjne. Powiązanie rozważań koncepcyjnych ze sferą praktyki byłoby wartością dodaną pracy, podnoszącą walory naukowe dysertacji.

Oceniając literaturę przedmiotu, można stwierdzić, że jest ona obszerna i obejmuje pozycje książkowe, akty prawne, jak również dokumenty przygotowane przez organy administracji publicznej, m.in. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Obrony Narodowej, opracowania opublikowane przez wyspecjalizowane organizacje. Wiele cennych informacji dotyczących zarządzania kryzysowego zawierają również strony internetowe.

Uwagi doboru literatury odnoszą się do niewielkiej liczby cytowań aktualnej literatury naukowej z zakresu nauk o zarządzaniu.

5. Ocena rozprawy

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska p. płk. mgr inż. Krzysztof Radwa pt.: "Koncepcja systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych" spełnia, moim zdaniem, warunki określone w "Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki".

Założony cel główny i cele cząstkowe zostały w zasadzie zrealizowane, a przyjęte hipotezy główna i szczegółowe potwierdzone.

Rozprawę rozpoczynają rozważania dotyczące podstawowych zagadnień systemu zarządzania, zarządzania kryzysowego, zarządzania komponentem sił zbrojnych, tworzące podstawę dalszych części rozprawy. Autor stworzył w wystarczającym zakresie spójny zbiór pojęć opisujących badaną rzeczywistość, ma to zasadnicze znaczenie dla jakości podjętych badań i ich wyników.

Rozważania terminologiczne oparł Autor na obszernej analizie literatury przedmiotu. **Biorąc pod uwagę daleko idącą zgodność specjalistów systemu zarządzania, oraz ewolucję poglądów w naukach o zarządzaniu, należało bardziej skoncentrować się na literaturze ostatnich 10-lat. Ponadto zauważa się ubogą cytowaną literaturę w j. angielskim.**

Należy podkreślić, że rozważania i rozwiązania terminologiczne zawarte w pracy są poprawne merytorycznie, stanowią dobrą podstawę do rozwiązywania problemów poznawczych i aplikacyjnych. Są informacją o szerokiej wiedzy Autora z obszaru systemu zarządzania, znajomości literatury przedmiotu, jak też umiejętności jej wykorzystania w pracy naukowej.

Opis rozwoju nauk o zarządzaniu, zwłaszcza twierdzenie o „sytuacji kryzysowej w naukach o zarządzaniu” s. 9, uważam za nieprecyzyjny i niepotrzebny. Brak merytorycznego uzasadnienia wskazanego problemu w naukach o zarządzaniu obniża wartość naukową pracy.

Wskazując na podstawy naukowe zarządzania należało raczej odnieść się do dwóch podstawowych podejść, zarządzania statycznego/funkcjonalnego i dynamicznego/procesowego.

Najważniejszym osiągnięciem Autora rozprawy jest zaproponowanie autorskiego systemu zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych.

Koncepcja ta stała się podstawą badania i analizy zarządzania komponentem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych. Umożliwiła analizę i ocenę funkcjonowania systemu zarządzania, dała podstawę dla sformułowania interesujących wniosków, które są wynikiem tych badań, a w konsekwencji doprowadziła do określenia zaleceń dotyczących doskonalenia funkcjonowania zintegrowanych systemów zarządzania sił zbrojnych w kontekście współczesnych zagrożeń niemilitarnych i zagrożeń militarnych.

Konkludując, płk. mgr inż. Krzysztof Radwan potwierdził w dysertacji zadawalającą znajomość literatury przedmiotu, sprawne opanowanie i posługiwanie się zasobem pojęciowym, dobrym poziomem analizy merytorycznej, ale przede wszystkim rozwiązał samodzielnie postawiony problem badawczy. Było to możliwe dzięki ukształtowanemu warsztatowi badawczemu Autora, w tym szczególnie konsekwencji w postępowaniu badawczym, krytycznemu osądowi informacji i faktów, umiejętności formułowania problemów i budowania sposobu ich rozwiązywania.

Biorąc pod uwagę powyższe stawiam wniosek o dopuszczenie pracy doktorskiej p. płk. Mgr inż. Krzysztof Radwan do publicznej obrony. Jednocześnie biorąc pod uwagę dotychczasowy dorobek naukowy doktoranta oraz przedłożoną do recenzji pracę stwierdzam, że uzasadnia ubieganie się płk. Mgr inż. Krzysztof Radwan o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu.

